

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

مجلة كلية الإلهيات في جامعة بينكول

Bingol University
Journal of Theology Faculty

ISSN: 2147-0774

Sayı: 11 | Yıl: 2018/1

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (BÜİFD), yılda iki kez (25 Haziran/25 Aralık) basılı yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir.

Bu dergi ulusal TR DİZİN, İSAM, İDEALONLİNE ve ASOS veri indeksleri ile SOBİAD atf dizin tarafından taranmaktadır.

BÜİFD dergisinde yayımlanan yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları yayıncı kuruluşa ait olup, izinsiz kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz.

İlk Müslüman

Lesley Hazleton'ın, (çev. C. Erdal Bodur), Kitabix
Yayıncılık, İstanbul 2016, 376 s.

Hasan ÇİFTÇİ*

Hayatları araştırılmaya değer sayısız âlim, kral, aziz vb. kişiler olmasına rağmen, Hz. Peygamber kadar hayatı araştırılan ikinci bir kimse yoktur. O, gerek Müslüman araştırmacılar gerekse oryantalistler tarafından her geçen gün araştırılıp-tetkik edilmeye çalışılmaktadır. Hayatının bu derece araştırılıp yazılması şüphesiz Allah'ın kelâmına muhatap olduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Diğer önemli bir etken ise yaşadığı muhitin sosyal, siyasi ve coğrafi şartlarının zorluğu içerisinde İlahî hitabın gerektirdiği mücadeleyi hâmisiz bir şekilde taviz vermeden tek başına sürdürüp büyük bir başarı elde etmiş olmasıdır.

Hz. Peygamber hakkında araştırma yapan oryantalistlerden birisi de "The First Muslim" yani "İlk Müslüman" adıyla kaleme alınan eserin sahibi Lesley Hazleton'dır. Eseri, Hz. Peygamber hakkında yazılmış olan diğer biyografi eserlerinden ayıran en temel özelliği kendisini agnostik ve tarafsız olarak ifade eden batılı bir yazarın kaleminden çıkmış olmasıdır.

* Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, (hasanciftci6312@gmail.com).

Kitabın beslendiği iki ana kaynak vardır. Bunlar “*İbn İshak ve Taberî*”dir. Hz. Peygamber’in sîreti hakkında tarih kitapları içinde adı geçen kaynaklar, en çok başvurulan ana kaynaklardan ikisidir. Oryantalistler, İslam düşünce tarihinin kaynak eserlerini kendi dillerine kazandırdıklarından dolayı birinci el kaynaklardan araştırma yapmak isteyen bir kimse için oldukça fazla malzeme içermektedir. Hazleton da bu durumdan istifade ederek “*İbn İshak ve Taberî*”yi tetkik edip böyle bir eseri meydana getirmiştir.

Eser; Giriş niteliğinde “*İlk Müslüman*” kitabı üzerine birkaç kısa değerlendirme, üç ana bölüm, notlar, epigrafi listesi, alıntılar ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Birinci bölüm, *Yetim* ana başlığı adı altında genel olarak Hz. Peygamber’in doğumundan ilk vahyin nüzûlüne kadar hayatını ele alıyor. Mekke dönemi bağlamında Peygamber, doğmadan önce babasını, altı yaşında annesini ve sekiz yaşında da son hâmisini dedesini kaybetmiştir. Yetim ve yapayalnız bir insan olduğu, çocukluğu bedevilerin arasında geçtiğinden dolayı kent yaşamına da yabancı oluşu ifade ediliyor. Küçük yaşında elinden gelen tek şey deve çobanlığı ve kılavuzluktur. Yıllarca kervanların iş bilen kimsesiz çocuğu olarak bilinen Hz. Peygamber’in alın teriyle bir hayat kurduğu ve emeğiyle kendisine saygınlık kazandırdığı ifade edilmektedir.

Bu bölümde, Hz. Peygamber hakkında yazılan diğer biyografilerden farklı olarak dikkat çeken birkaç husus bulunmaktadır. Bunlardan *biri*: Hz. Peygamber’in, amcası Ebu Talip ile birlikte yirmili yaşlarda ticaretle uğraşırken amcasının kızı “*Fâhite*” ile evlenmek istemesidir. ‘Ebu Talip, yeğeninin bu isteğini fakir ve kimsesiz oluşundan dolayı kabul etmeyip reddetmiş kızını, ilerleyen zamanda asil ve aristokrat bir kimseyle evlendirmiştir.¹ Burada sanki Ebu Talip’in, Peygamber’i sevmediği ona kötü gözle baktığı ve hep öteki biriymiş gibi davrandığı tasvir edilmektedir. Bu bölümdeki ifadelerin diğer biyografilerde genel olarak geçen: Ebu Talip’in onu çok sevdiğini, vefat edinceye kadar yeğenini kendisine düşman olan akrabalarına karşı koruyup kolladığını ve onu daima kendi himayesi altına aldığı bilgisiyle çeliştiği görülmektedir.

Diğer bir husus ise Hz. Hatice’nin evliliğinde kimden istendiği konusudur. Hz. Peygamber; amcası Hz. Hamza ile beraber, Hz. Hatice’yi istemeye giderken Hz. Hatice’nin, babasını kendi evine çağırarak sarhoş

1 Lesley Hazleton, “*The First Muslim*”, çev. C. Erdal Bodur, (İstanbul: Kitabix Yayıncılık, 2016), 88.

oluncaya kadar kendisine şarap içirtmiş olup evliliğe razı etmiş olmasıdır.² Fakat İbn Sa'd; Hz. Hatice'nin, babasının Ficâr savaşlarında öldüğü ve Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'yi, babasından değil amcası Amr İbn Esed'ten istemiş olduğunu ifade etmektedir.³ Ayrıca, Muhammed Hamîdullah da İbn Sa'd'ın kullanmış olduğu ifadeyi kullanmaktadır.⁴

Yazar, bu bölümde Hz. Peygamber zamanındaki Arabistan bölgesinin sosyal, siyasî ve coğrafi şartlarını iyi etüt etmiştir. Özellikle Hz. Peygamber'in çocukluk dönemindeki yetim kalma psikolojisi, bedevi kültürü içerisinde çocukluğunu geçirmesinin O'nda bıraktığı derin izler, ticaretin genel olarak Mekke'de, özelde ise Hz. Peygamber'in hayatındaki rolü yazar tarafından güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Mekke'de Kâbe'yi merkeze alarak oluşturulan ve sürdürülen aristokrat kültürü, kabile içi ilişkilerin hayatı devam ettirmedeki etkisi gibi konuları zikretmektedir. Eserin bu bölümünün, Hz. Peygamber zamanındaki Arap toplumunu sosyal ve kültürel açıdan anlayabilme adına büyük fayda sağlayacağı söylenebilir.

İlk vahyin gelişi hakkındaki şu satırlar Hz. Peygamber'in beşeri yönünün güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. "Hira Dağından aşağıya koşup inen adam coşkuyla değil katıksız ve ilkel bir korkuyla titremekteydi. İnançla değil, şüphelerle doluydu. Emin olduğu tek şey bu olan biten her ne idiyse onun başına gelmiş olması istenmemişti. Bu denli devasa bir vahiy yükü yerine orta yaşlı bir erkeğin ümit edebileceği, belki bir nebze basit bir şükran ânı olabilirdi."⁵ Bu satırlar, Peygamber'in içinde bulunduğu bu halin ve yaşadığı tedirginliğin gerçek bir deneyimden çıkmış olduğunu ifade etmektedir.

Hazleton, ilk İslami biyografilerde dahi Hira'da yaşanan tedirginlik, korku, şüphe vb. gibi bazı psikolojik durumlardan dolayı Peygamber'in kendisini öldürmeye kalkışmasından bahsedilmemesi, ona yüklenen insanüstü varlık anlayışının hatası olduğunu dile getiriyor. Mekke dönemine dair anlatıları bu bağlamda bize Hz. Peygamber'in beşerî tepkilerini, onun da tabiri caizse 'bizim gibi bir insan' oluşunu gözler önüne sermektedir. Burada asıl verilmek istenen mesaj: Hz. Peygamber'in hayatının bir pey-

2 Hazleton, "The First Muslim", 89.

3 Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî el-Basrî, "Kitâbü'l-Tabakâti'l-kebü", 1. Baskı, (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1904-1912), 1: 84 – 85.

4 Muhammed Hamîdullah, "İslâm Peygambeti", 2. Baskı, (y.y.: Beyan Yayınları, 2011), 68-69.

5 Hazleton, "The First Muslim", 16.

gamber olarak insanüstü ve mucizelere dolu bir efsaneler bütünü değil; normal bir insan olduğu gerçeğidir.

İkinci bölüm *Sürgün* ana başlığı altında, Mekkeli Arap muhaliflerin Hz. Peygamber'in İslâm'a davetini kabul etmeyip karşı gelmelerini ve Arap liderlerin kaybedecekleri siyasî, içtimaî ve ticarî kaygılarını ile getiriyor. Burada özellikle vurgulanan düşünce, Arapların işleyen düzenin bozulacak olması dışında, Kur'an'ın ifadesiyle kendilerinin putlara tapmakla Allah'a şirk koştukları için ateşte yanacakları hususudur. Bu düşüncelerinin arkasında yatan düşünce ise ölmüş olan babaları ve atalarının her halükârda ateşe mahkûm oldukları anlamını çıkartmış olmalarıdır. Bu durumu da kendileri için en büyük hakaret ve aşağılama olarak kabul etmişlerdir.

Bu bölümde; şeytan ayetleriyle ilgili konu hakkında, bazı din adamlarının Hz. Peygamber'in ilahî güçle hatadan korunmuş halde bu görevi yürüttüğü prensibine dayanarak tüm olayın imkânsız olduğunun varsayıldığı dile getirilmektedir. Yazar, böyle bir düşüncenin Kur'an'ın hiçbir yerinde görülmediğini; tam aksine beşerin yanılabilir olduğunu, her elçi ve Peygamberin ağzına şeytan tarafından laf sokulduğunu ifade etmektedir. Ve böyle bir hâdisenin meydana gelmiş olduğunu kabul etmekle beraber kendi akli çıkarımlarıyla da başka ayetlerin kendi düşüncesini desteklediğini savunarak birkaç ayet örneğini vermektedir.

Hazleton, Şeytan ayetleri hikâyesinin, tam aksine Hz. Peygamber'in saygınlığını pekiştirdiğini ve vahyin gelmesi sürecine ışık tuttuğunu, mucizevi bir yıldırım düşmesinden ziyade beşer ile ilâh arasındaki bir işbirliği gibi olduğunu ifade etmektedir.

Bu bölümde, Peygamber'in başına gelen İsrâ hâdisesi değerlendirilirken alaycı bir üslup kullanıldığını düşündüğümüz hâdiseye şöyle anlatılmaktadır: Hz. Peygamber, Eşi Hz. Hatice ve amcası Ebu Talip'in vefatından sonra yaşadığı gece yolculuğu, Hz. Muhammed'in en kırılğan olduğu, amacından emin; ancak amacına ulaşmakta nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda kararsız kaldığı bir zamanda gelmiş olması nedeniyle kesinlikle psikolojik manada hayli simgeseldir. Uçma ve merdivene tırmanma görüngüleri özgürlük ve dönüşüm, gündelik yaşamın belirli öğelerinden kaçışın, onların ötesine havalanmanın ifadeleridir. Aslında bu yolculuk Hatice ve Ebu Talip'le yaşadığı çifte kaybın bir çeşit aşırı telafisi olarak da ifade edilebileceği söylenebilir. Burada yazar, ifadeleriyle sanki Peygamber'in psikolojik bir travma yaşayıp kendisi için bir teselli niteliğinde hadiseyi uydurduğu mesajını vermektedir.

Üçüncü bölümde genel olarak Hz. Peygamber'in kişiliği ve karakteri ele alınmaktadır. Mekke'deki Hz. Peygamber ile Medine'deki Hz. Peygamber iki farklı kişilik olarak yansıtılmaya çalışılmaktadır. Mekke'deki Hz. Peygamber; kendi Arap toplumunun adaletsiz, despot ve bağınaz yapısından rahatsız olan, dolayısıyla bunu değiştirmek için didinip çalışan yumuşak karaktere sahip bir kişiyken Medine'deki Hz. Peygamber, güç elde ettikten sonra kendi beşeri ihtiraslarına kurban gitmiş bir Peygamber olarak sunulmaktadır. Medine'deki Yahudi kabilelerine karşı muamelesi, kendini hicveden şairlerin öldürülme emrini vermesi, gücünü pekiştirmek için çok evlilik hakkını kullanması gibi konular açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Genel itibariyle Hz. Peygamber'in hayatının son zamanlarının hoşnut olmayan alaycı bir üslup ile tasvir edilmeye çalışıldığını söylenebiliriz. Oysa yazarın aksine İbn İshak, Taberî ve İbn Sad'da: Hz. Peygamber'in adaletli olup daima adaletle hükmettiği ve hiçbir şekilde adaletten taviz vermediği, kendisine Mekke hayatında "el Emîn" sıfatının verilmiş olup bu sıfatının Medine hayatında da devam etmiş olduğu bilgisi geçmektedir.

Sonuç olarak kitabın kurgusu iyi tasarlanmış, dili etkileyici ve bir roman gibi okuyucuyu kuşatmaktadır. Peygamber'in hayatına müslümanın değil de bir Batılının *biraz* da tarafsız bakmak isteyen okuyucuya fayda sağlayacağı söylenebilir. Özellikle Hz. Muhammed'in, yirmi üç yıllık Peygamberlik hayatı sürecinde cereyan eden bazı önemli hâdiselere bir Batılının bakış açısıyla nasıl yaklaştığını ve nasıl değerlendirdiğini anlayabilme adına fayda saylayacağı söylenebilir.

Yalnız yazarla ilgili eserin giriş kısmında dikkatimizi çeken bir husus vardır o da şudur: Yazar, kendisini "*agnostik ve tarafsız*" olarak ifade etmişti fakat eserin ilerleyen bölümlerinde yazarın, bazı değerlendirmelerinde tarafsız kalmadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Hazleton, Lesley. "*The First Muslim*". çev. C. Erdal Bodur. İstanbul: Kitabix Yayıncılık, 2016.

İbn Sa'd. "*Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*". 1. Baskı. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1904-1912.

Muhammed Hamîdullah. "*İslâm Peygamberi*". 2. Baskı. İstanbul: Beyan Yayınları, 2011.